

Justyna Janus-Konarska
Uniwersytet Wrocławski

Parasol noś i przy pogodzie, czyli prognoza pogody jako tekst

Telewizja jako medium stanowi atrakcyjny przedmiot badawczy z powodu audio-wizualnego charakteru i wielostronnego oddziaływania komunikatu na odbiorcę. W procesie komunikacji biorą udział różne kody semiotyczne: kinezyiczny kod gestów i mimiki, kod proksemiczny ujmujący zjawiska czasowe i przestrzenne, kod ikoniczny, kod prozodyczny zjawisk głosowych, akustyczny kod pozajęzykowy i kod językowy. Sam tekst telewizyjny pozostaje na pograniczu tekstu pisanego i mówionego, ponieważ przekazywany jest przez akustyczny kanał informacyjny. Tekst w telewizji, jako pojęcie wieloznaczne, określa twór językowy, zbiór elementów, z których każdy przyczynia się do funkcjonowania całości. Pełni funkcję dystynktywną w stosunku do elementów obrazowych i dźwiękowych, tworząc z nimi komunikat¹. Analiza tekstu w ponowoczesnej rzeczywistości związana jest z pragmatyką funkcjonalną, etnografią mówienia i typami wzorców osobowych, łączy więc językoznawstwo z kognitywizmem, etyką, socjologią i kulturą. Taki opis opierać się musi na autentycznych nagraniach lub tekstach występujących w sytuacjach zewnętrznojęzykowych. Celem analizy jest odpowiedź na pytanie, jak tekst jest zbudowany oraz w jakim celu powstał i za pomocą jakich środków językowych realizuje swoje funkcje. Autorka artykułu zajęła się szczególną odmianą tekstu, stanowiącą odrębny gatunek telewizyjny — prognozą pogody. Materiał do pracy oparty jest na osobistych doświadczeniach autorki jako prezenterki pogody we wrocławskim ośrodku telewizji publicznej, a także na nagraniach prognoz pogody stacji TVP, TVN i TVN Meteo.

¹ Zob. K. Jachimowska, *Tekst jako element komunikatu telewizyjnego (na materiale programów publiczystycznych)*, Łódź 2005, s. 10.

Gatunek: prognoza pogody

John Fiske klasyfikował telewizję jako wysoce gatunkowe medium o heterogenicznym charakterze². Gatunki telewizyjne to konstrukty teoretyczne, które umożliwiają wyróżnienie przekazów telewizyjnych o podobnej budowie, dostarczają obrazom tła interpretacyjnego oraz oferują zestaw intertekstów do odczytania przez widza. Badania pełnych „nieczystości” gatunków telewizyjnych to w istocie badania kultury i tworzącego ją społeczeństwa. Najbardziej popularne wśród gatunków telewizyjnych to serwisy informacyjne, seriale, *talk shows* i teleturnieje, ale nawet zwyczajna informacja nie posiada jasno wytyczonych granic genologicznych. W telewizyjnej rzeczywistości medialnej pojawia się więc hybryda. Z jednej strony gatunek zapewnia ciągłość przekazu kulturowego, opracowując standardy odbiorcze, z drugiej zaś — jest konstruktem nieracjonalnym, zmiennym i działającym wbrew własnej tradycji. Gatunki telewizyjne to konstrukty teoretyczne, które umożliwiają wyróżnienie przekazów telewizyjnych o podobnej budowie, w tym prognozy pogody. Wzorcem organizacji tekstu jest gatunek, czyli kulturowo uwarunkowany sposób językowego komunikowania się. Językowe ukształtowanie gatunku zależy od intencji nadawcy, jego stosunku do odbiorcy i do tematu wypowiedzi. Wzorec gatunkowy prognozy pogody łączy aspekt strukturalny (segmentacja), pragmatyczny (rama kontekstowa i potencjał illokucyjny) oraz stylistyczno-leksykalny. Już sam nominatywny tytuł: *Prognoza pogody* czy *Pogoda*, jest jednostką pratekstową, delimitacyjną, pełniącą funkcję identyfikacyjną dla widzów i wprowadzającą, jako wprowadzenie do tekstu. Tytuł pełni strategiczną, makrostrukturalną funkcję, której celem jest orientowanie odbiorcy w przestrzeni dyskursu i intensyfikowanie jego oczekiwań. Pojawienie się tytułu na początku świadczy o rozpoczęciu komunikatu, wyjaśnieniu jego charakteru i celu. Cała prognoza jest dość krótkim przekazem medialnym, od 2 do 5 minut.

Prognoza pogody to przekaz retoryczny, który z jednej strony odwołuje się do świata kompletnego, zachowującego ontologiczną autonomię, z drugiej — postrzega rzeczywistość przez pryzmat interakcji³. Gatunek ten zaliczyć należy do magazynu, w którym stałe są: początek i koniec programu, zwane czołówką i tyłówką, bogata infografika: zdjęcia satelitarne, mapy i informacja graficzna oraz sposób kadrowania studia z prezenterem wygłaszającym komentarz. Dawniej serwis pogodowy jako podgatunek stanowił dodatek do serwisów ogólnoinformacyjnych (obecnie tak rozpoczyna się *Teleexpress*). Dziś rozbudowany o kolejne moduły, na przykład informacje dla kierowców czy alergików, usamodzielnia się, tworząc odrębną makrostrukturę o funkcji publicystycznej. Zapotrzebowanie na informacje pogodowe sprawiło, że na całym świecie powstają specjalne kanały tematyczne o pogodzie, na przykład w USA — The Weather Chanel, we Włoszech — Sky-

² Zob. W. Godzic, *Telewizja i jej gatunki po „Wielkim Bracie”*, Kraków 2004, s.19.

³ Zob. J. Uzyński, *Telewizyjny pejzaż genologiczny*, Warszawa 2004, s. 132.

Meteo24, a w Polsce — TVN Meteo, w których prognoza jest głównym elementem konstrukcyjnym ramówki, czyli rozkładu programu.

Prognoza pogody to przedstawienie czasowych i przestrzennych zmian stanu atmosfery według parametrów takich, jak: ciśnienie, temperatura, prędkość i kierunek wiatru, wielkość zachmurzenia czy zamglenia. Prognozowano ją już w starożytności, czego świadectwem jest praca Arystotelesa *Meteorologica*, a pierwszą prognozę pogody opublikowano w czasopiśmie „The Times” w 1860 roku z inicjatywy brytyjskiego admirała Roberta Fitzroya. Szereg pogodowych prawideł zawierają także ludowe przysłowia na każdy dzień roku. Konsekwencją rozwoju meteorologii jest, jak pisał Max Weber, odczarowanie zjawiska, które doprowadziło do wytworzenia się racjonalnego myślenia nowoczesnego Zachodu⁴. Sprawdzalność prognoz na kolejny dzień wynosi dziś 80 procent. Prognozy pogody należą do programów najchętniej oglądanych. Ostateczny efekt na wizji jest wynikiem wspólnej pracy synoptyka, grafika i prezentera pogody.

Początek przekazu pogodowego stanowi 15–20-sekundowa sekwencja otwierająca, składająca się z kolorowych animacji komputerowych, które zmieniają się przy towarzyszącym dynamicznej muzyki. Sekwencja ta sygnalizuje przerwanie reklam i początek programu. Czasoprzestrzeń przekazu budują zdjęcia pogodowe, symbole związane z pogodą, zegary umieszczone na pasku informacyjnym i studio, w którym prezentowane są wiadomości. Kolejnym aspektem programu jest powszechność i zrozumiałość. Pochodzące z całego świata wiadomości o zjawiskach pogodowych przedstawiane są z perspektywy naszego narodu, a zaimek *my* umiejscawia audytorium w obrębie wyobrażonej wspólnoty. Formy zwracania się do audytorium powinny mieć cechy dialogiczne, tworząc strategię współobecności⁵. W dyskurs wiadomości wpisany jest przede wszystkim kontakt wzrokowy z kamerą, czyli domniemanym widzem. Margaret Morse pisze: „wspólna przestrzeń, wspólny czas oraz wrażenie, że słowa pochodzą bezpośrednio od prezentera i są szczere, wzbudzają w widzu poczucie obecności w studio”⁶. Współuczestnictwo podporządkowane jest hierarchicznej strukturze, którą reprezentuje cała redakcja. Przekaz powinien więc podkreślać faktyczność, aktualność i bezpośredniość relacji. Wiele wyrażen deiktycznych ułatwia określenie czasu (na przykład *teraz, aktualnie, obecnie, dzisiaj, jutro rano, przed południem, po południu*) i przestrzeni (na przykład *tutaj, dziś rano we Wrocławiu, w tym miejscu*), tworząc strukturę, w której widz odnajduje własne miejsce. Jak pisze Allan, dzięki „stosownej formie zwracania się prezenter podkreśla to, co osobiste i znajome, a tym samym skłania widza do udziału w utrwalaniu hegemonicznych ram”⁷. Sekwencje otwierające i zamykające prognozę pełnią funkcję performatywną, pozyskując i utrzymując zainteresowanie odbiorców.

⁴ Zob. 30 najważniejszych programów tv w Polsce, red. W. Godzic, Warszawa 2005, s. 123.

⁵ Zob. S. Allan, *Kultura newsów*, Kraków 2006, s. 96.

⁶ M. Morse, *The television news personality and credibility: Reflections on the news transition*, [w:] *Studies in Entertainment*, red. T. Modelski, Bloomington 1986, s. 62.

⁷ S. Allan, *op. cit.*, s. 98.

Prognoza pogody jako tekst

W przekazie telewizyjnym różne jednostki programowe tworzą strumień, czyli tak zwany tekst telewizyjny. Jedną z definicyjnych cech spójności tekstu jest spójność formalna i treściowa. Renata Mayenowa definiowała tekst z perspektywy pragmatycznej jako „przedmiot znakowy o charakterze językowym, spełniający warunki całościowości — zorganizowany w pewien sposób (spójność struktury), mający swój początek i koniec oraz przekazujący informację skończoną z punktu widzenia nadawcy (spójność semantyczna)”⁸. Według lingwistyki teksty stanowią współzależne gramatycznie i semantycznie sekwencje zdań. W ujęciu komunikacyjnym tekst staje się całością komunikacyjną zbudowaną z ciągu zdań w układzie linearnym.

Ramy delimitacyjne opisu prognozy pogody wyznaczają jego elementy poddane selekcji i uporządkowaniu. Tekst tworzy narrację, na którą składają się następujące elementy:

- wprowadzenie — tytuł i temat programu;
- umieszczenie wydarzeń w czasie i przestrzeni;
- ciąg tematów cząstkowych z kluczowymi elementami prognozy;
- sygnał kończący przekaz.

Nadawca wykorzystuje przestrzeń tekstową, wprowadzając kolejne sygnały orientacji. Pozycja inicjalna w tekście wprowadza treści kontekstualizujące i antycypujące dyskurs. Nadawca opisuje pogodę, konstruując wypowiedź w czasie przyszłym, na przykład:

Dziś najcieplejszą stolicą Europy był Madryt — 22 stopnie. Jutro ta gorąca temperatura zawita też do nas. Pogodę w Polsce kształtować będzie obszar podwyższonego ciśnienia, łączący wyżej nad Zatoką Biskajską i Rosją. Z południowego wschodu napłynie kolejna porcja ciepłego powietrza.

Kiedyś ludzie wierzyli, że magią tańca można sprowadzić deszcz. My na opady będziemy musieli jeszcze poczekać.

W Tatrach leży ponad metr białego puchu, ale na nizinach śnieg bardzo szybko się roztapia. Weekend zapowiada się trochę lepiej, z większymi wyjaśnieniami.

Formalnej segmentacji przestrzeni tekstu służą akapity analityczne, dotyczące poszczególnych elementów prognozy. Po opisie zdjęcia satelitarnego, kolejno następują po sobie: opis pogody na noc, na kolejny dzień przed południem, po południu, opis warunków biometeo i warunków drogowych. Całość informacji zamyka akapit syntetyczny, w którym pojawiają się ludowe przysłowia, apele do czytelnika, zachęty, życzenia i inne wnioski, na przykład:

Spacer, spacer i jeszcze raz spacer. Namawiam Państwa do korzystania ze słońca, bo w niedzielę powrócą wiosenne burze. Życzę Państwu udanego weekendu!

⁸ Zob. B. Witosz, *Genologia lingwistyczna. Zarys problematyki*, Katowice 2005, s. 101.

Pierwszy weekend września upłynie pod znakiem słońca. Warto już teraz coś zaplanować. Do zobaczenia!

A przed nami jeszcze trzech ogrodników: Pankracy, Serwacy i Bonifacy — każdy swoim zimnem raczy. Z pracą w ogrodzie radzimy więc poczekać do zimnej Zośki. Do zobaczenia.

Wśród typowych delimitatorów końcowych wyróżnić można formy: *a więc, w ten sposób czy a zatem*.

Deskrypcja jest szczegółowa i linearna, na przykład:

Noc w całej Polsce zapowiada się pogodnie i bez opadów, z temperaturą [...]

Sobotni poranek pełen słońca [...]

I taka wiosenna pogoda pozostanie z nami przez cały dzień. Ciepło [...]

Ciśnienie będzie się wahać, w południe wyniesie [...]

Wiatr południowo-zachodni, słaby i umiarkowany [...]

Biomet i warunki drogowe — korzystne.

Emocjonalność nadawcy pojawia się w metaforach i porównaniach, na przykład: *przypomni sobie o nas leniwe słońce, tropikalna pogoda, żar z nieba, będziemy dziś łąsi na pieśzczoty słońca, cała Polska będzie rozpalona i rozgrzana, kapryśna pogoda, pogoda jest zmienna jak kobieta*. Określenia terminologiczne są powszechnie zrozumiałe dla widza na przykład: *układ wyżowy, niż, front, masa powietrza*. Aksjologiczność i waloryzowanie przekazu uzyskuje się przez użycie aktów dyrektywnych i deklaratywnych, komisywów oraz struktur z predykatem *warto*, na przykład: *skorzystajcie dziś ze słońca; zobaczcie, jak zmienia się przyroda jesienią; warto przypomnieć dziś o parasolach; warto wykorzystać ładną pogodę na aktywny wypoczynek*. Występują także ostrzeżenia przed gwałtownymi zjawiskami, na przykład: *silnymi burzami, wiatrem, mgłą czy upałem*. Opis pogody bogaty jest także w językowe struktury ewaluatywne i oceniające: *pogoda w kratkę, ładna pogoda, przyjemna temperatura, delikatny deszcz dla ochłody, nareszcie przestanie padać*. Czasami konstrukcje orzekające zastępowane są wprowadzeniem kategorii atrybutu — cechy i właściwości pogody: *poranek — słoneczny, bezchmurny i mroźny; przed południem — sporo chmur z przełotnymi opadami deszczu*.

Ze względu na realizację tekstu, który dostrzega odbiorca, prognoza pogody należy do tekstów czytanych, wtórnie mówionych, ponieważ osoby posługują się widocznym tekstem pisanym. Pełni także rolę monologu, który zawiera w sobie dominujące cechy przedmiotowe i część cech podmiotowych. Nadawca jest pośrednikiem między rzeczywistością, o której informuje, a odbiorcami. Monolog przedmiotowy stanowi połączenie elementów ikonicznych z językowymi, ponieważ obrazowi towarzyszy tekst wypowiedziany przez widocznego lektora. Przedmiotowość opiera się na stosownie skodyfikowanej normie obowiązującej w językach pisanych, oszczędnym używa-

niu fonicznych paralingwistycznych elementów pozajęzykowych (ton głosu), małym zróżnicowaniu intonacyjnym wypowiedzi i braku nacechowania emocjonalnego w leksyce. Natomiast podmiotowość prezentera ujawnia się w zaimkach osobowych i dzierżawczych, słownictwie prymarnie wartościujących, elementach modalnych (na przykład: *wydaje się, że; prawdopodobnie; pewnie*), elipsach i powtórzeniach emfatycznych, pytaniach retorycznych lub wykrzyknikach. Emocjonalność wypowiedzi podkreślają elementy paralingwistyczne: gesty, mimika i ton głosu. Prognoza pogody jest konstrukcją pośrednią między monologiem przedmiotowym a podmiotowym, która zależy od typu stacji i indywidualnego stylu prezentera. Spójność semantyczna i formalna monologu uzależniona jest od elementów formalnych, na przykład: *A teraz spójrzmy na zdjęcie satelitarne. Widoczny na mapie niż przynosi pochmurne i deszczowe chwile*. Tekst uwzględnia więc audiowizualny kontekst, a komunikat respektuje współwystępowanie tekstu z kontekstem rzeczywistości przedstawionej⁹.

Wśród zjawisk niewerbalnych prognozie pogody towarzyszą przede wszystkim elementy akustyczne, dźwiękowe elementy fatyczne sytuowane między mową a gestem oraz elementy obrazowe. Wszystkie trzy stanowią element komplementarny werbalnego układu znaczeniowego i modyfikują tekst, pełniąc jednocześnie funkcję ornamentalną i estetyczną. Wśród elementów akustycznych wymienić należy zjawiska głosowe, związane nieodłącznie z prezerem (intonacja, akcent, pauza) i zjawiska muzyczne, ilustrujące przekaz. Dla podkreślenia fragmentów komunikatu często pojawia się dynamiczny akcent inicjalny na pierwszą sylabę. Niektóre prognozy zawierają powierzchniowe wykładniki impresywności, czyli konstrukcje typu: *apeluję, żeby; proszę; trzeba, należy*, na przykład: *Należy zabrać dziś ze sobą parasole!; Apeluję, żeby zdjęli Państwo nogę z gazu, bo będzie ślisko; Proszę nie zapomnieć o cieplejszych okryciach!* Intonacja staje się wówczas suprasegmentalnym wykładnikiem impresji i pozwala rozpoznać komunikat jako nakłaniający (rozkaz, prośbę, pytanie). Zjawiska głosowe określają stosunki komunikatywno-treściowe — emocje i nastawienie mówiącego, tworząc porządek dopełniający, który wzbogaca tekst o nową treść. Czasami prezerem towarzyszy większa ekspresja, kiedy tekst pogody zmienia się w zrytmizowaną piosenkę czy wiersz. Tekst ujawnia wtedy nowe znaczenia, odsyłając odbiorcę do słów lub melodii utworu, zyskując przestrzeń intertekstualną. Wśród gestów fonicznych pojawiających się w prognozach pogody wyróżnić można gesty interiekcyjne (foniczne, zleksykalizowane) na przykład wyrazy wykrzyknikowe z odpowiednią intonacją: *uwaga! niestety!*; partykuły: *no, oby! czy?*, repliki fonogestyczne typu: *no-no, brr, uff*, i gesty foniczne niezleksykalizowane, na przykład westchnienie, chrząkanie. Gestyczne elementy brzmieniowe nadają tekstowi zabarwienie uczuciowe.

Tekst pisany w prognozie, pełniący funkcję symboliczną i deklaratywną, to przede wszystkim tytuł programu, wizytówki z nazwiskiem prowadzącego, podpisy na ma-

⁹ K. Jachimowska, *op. cit.*, s. 23.

pach, dane związane z temperaturą, wiatrem, ciśnieniem, warunkami biometeo i warunkami drogowymi, a także tyłówka z podpisami osób odpowiedzialnych za program. Pełny tekst prognozy pogody pełni przede wszystkim funkcję informacyjną. Zawiera również elementy o funkcji fatycznej i ekspresywno-emocjonalnej. Do wyrażen fatycznych zaliczyć można powitania, pożegnania, formy adresatywne czy życzenia okazjonalne. Ekspresję wspomagają formanty słowotwórcze na przykład *słoneczko*, *deszczyk*, *kapuśniaczek*; zdania wykrzyknikowe i cechy prozodyczne, na przykład akcent, intonacja, barwa i wysokość głosu.

Materiał ilustracyjny przekazów

Mapa pogody i zdjęcia satelitarne uzupełniają i ilustrują tekst. Synchroniczna informacja tekstowo-obrazowa rozszerza walory znaczeniowe i ekspresywne. Obraz pełni funkcję informacyjnie relewantną i wprowadza do tekstu elementy rematyczne. Słowa prezentera pogody zostają uzupełnione mapami i schematami w postaci pomiarów i liczb. Mapę pogody umieszcza się w kadrze w sposób elektroniczny, na zasadzie kluczowania kolorem (*chromakey*), czyli wyświetlania ruchomych lub nieruchomych obrazów za prezenterem. Obraz może wypełniać cały ekran za prezenterem lub jego prostokątny fragment po jednej stronie. Określa się to odpowiednio jako grafikę pełnokadrową (*full-frame graphics*) i grafikę w oknie (*window graphic*). Zjawisko polega na usunięciu jednej barwy z ekranu i zastąpieniu jej grafiką lub zdjęciem. Po wszechnie jako tło stosuje się kolor niebieski lub zielony. Wykorzystanie tej wizualnej nakładki powoduje, że prezenter nie może w swoim stroju użyć danej barwy, która może zniknąć na ekranie. Prezenter lub prezenterka widzi jedynie zarys obrazu lub mapy umieszczone w bocznej części studia, aby poprawnie wskazać dany punkt lub miejscowość. Pilot zdalnego sterowania, który trzyma w ręku, służy do przełączania kolejnych plansz. Innym sposobem wykorzystania efektów wizualnych jako elementów scenografii jest ustawienie dużego ekranu obok prezentera.

Prognozę pogody rozpoczyna opis zdjęć satelitarnych. Mapa świata bądź Europy otwiera globalny kontekst interpretacyjny. Mapa Polski przypomina o narodowości i umiejscawia kategorie narodowe i przekaz w życiu codziennym. Przykładowo po usunięciu Opola z mapy województwa dolnośląskiego w prognozie pogody telewizji regionalnej we Wrocławiu — zaprotestowali widzowie-mieszkańcy Opola. Miasto powróciło na mapy z wyraźną linią dzielącą województwa, wpisując się jednocześnie w model „banalnego nacjonalizmu” opisanego przez Michaela Billinga¹⁰. W prognozach ogólnopolskich kolejne mapy przedstawiają pogodę dla całego kraju na noc, na przedpołudnie i pogodę popołudniową oraz zestaw map na kilka ko-

¹⁰ Zob. M. Billing, *Banal Nationalism*, London 1995, [za:] 30 najważniejszych programów tv w Polsce..., s. 126.

lejnych dni. W stacjach regionalnych po zdjęciu satelitarnym pojawiają się mapy regionalne: na noc, na rano i popołudnie.

Wicherek, Pogodynka i Pan Pogodny

Przekaz telewizyjny zakłada istnienie jednego nadawcy aktywnego komunikacyjnie oraz wielu odbiorców, odbierających komunikat w tym samym czasie, w którym jest nadawany. Odbiorcy mają możliwość obserwowania zachowań komunikacyjnych werbalnych i niewerbalnych nadawcy tak jak w kontakcie bezpośrednim. Prezenter realizuje funkcję fatyczną języka, która polega na nawiązaniu, podtrzymaniu i kończeniu werbalnego kontaktu z odbiorcą. W fikcyjnym świecie wirtualnej rozmowy nadawca przekazuje odbiorcy następujące treści¹¹:

a) na etapie rozpoczynania kontaktu — ‘Mówię ci, że będę teraz mówić do ciebie’, na przykład: *Dobry wieczór Państwu. Na prognozę pogody zaprasza Jarosław Kret; Tomasz Zubilewicz, witam Państwa. Pora na prognozę na jutro*;

b) na etapie podtrzymania kontaktu — ‘Mówię ci, że cały czas jestem, by mówić do ciebie’, na przykład: *A teraz prognoza w regionie. Spójrzmy na mapy*;

c) na etapie wyciszania kontaktu — ‘Mówię, że za chwilę będę kończyć mówienie do ciebie’, na przykład: *I na koniec sprawdzimy warunki na drogach; Na zakończenie — prognoza dla kierowców i alergików*;

d) na etapie kończenia kontaktu — ‘Mówię ci, że kończę mówienie do ciebie’, na przykład: *Do widzenia, Do zobaczenia; Dziękujemy Państwu za uwagę*.

Niektórzy badacze mówią o magiczności procesu opowiadania wiadomości. Podmiot przekazuje informacje, łącząc rozproszone elementy w jednolitą całość narracyjną i kulturową, i staje się głównym czynnikiem koherencji tekstu. Prezenter tworzy swój wizerunek, opierając się na osobowości, ubiorze i mowie ciała. Wizerunek ma wzbudzić zaufanie i potwierdzić wiarygodność dziennikarza, a także zidentyfikować nadawcę z odbiorcą. Dobre wrażenie wywiera także odpowiedni akcent i ton, a osobiste akty grzecznościowe, takie jak: *Dzień dobry, Dobry wieczór, Witam państwa*, sprawiają, że wartość materiału informacyjnego staje się bliższa widzom, rozpoczynając interakcję werbalną. W skład formuły powitalnej wchodzi przedstawianie się prezentera lub forma podpisu w postaci wizytówki. Jeśli kontakt rozpoczyna więcej niż jeden akt grzecznościowy, tak rozbudowany sygnał nazywany jest formułą powitalną, na przykład zaproszenie (*Dobry wieczór. Zapraszam na prognozę pogody*). Sygnał zakończenia może być pojedynczy, na przykład pożegnanie (*Do widzenia, Do zobaczenia*) lub stanowić formułę pożegnalną, na przykład akty projektujące kolejne spotkanie z widzami (*Do jutra, Do zobaczenia wieczorem w kolejnej prognozie, Widzimy się po weekendzie, Spotkamy się po urlopie*), podziękowania, życzenia okolicznościowe skierowane do so-

¹¹ Zob. M. Marcjanik, *Grzeczność w komunikacji językowej*, Warszawa 2007, s. 116.

lenizantów lub zróżnicowane ze względu na przedmiot życzeń, życzenia służące ociepleniu stosunków (na przykład *Milego dnia*, *A ja życzę Państwu miłego wieczoru*) czy zaproszenia do następnej audycji.

Prowadzący program bardzo często stosują zabieg familiarności — bezpośrednio zwracania się do widzów. Prezenter staje się jednocześnie autorem, autorem implikowanym oraz narratorem z ekranu, a widz symultanicznie zyskuje role: odbiorcy wewnątrztekstowego, widza implikowanego i widza prawdziwego, który ma wrażenie bezpośredniej, interpersonalnej komunikacji. Formy adresatywne w kontakcie medialnym podzielić można na formy typu *wy* i formy *proszę państwa*. Pierwszy typ odpowiada relacji bycia z sobą partnerów konwersacji na ty, drugi — na pan, pani. W prognozach pojawia się także często zaimek dzierżawczy *twój* i *nasz*, na przykład *nasz region*; *a u nas pochmurno i deszczowo*.

Prezenter pogody (*weatherman*) staje się autorytetem, który ubarwia prognozę porzekadłami, śpiewem czy pokazywaniem różnorodnych przedmiotów. Motyw prezentera pogody wykorzystano w wielu filmach, na przykład: *Dzień Świstaka*, *Prognoza na życie*, *Do Czech razy sztuka*, *Brzydka prawda* czy w bajce dla dzieci *Kłopsiki i inne zjawiska pogodowe*. Historyczny Wicherek, czyli Czesław Nowicki, opowiadał o prognozie w *Pogodzie na jutro*, pani Chmurka — Elżbieta Sommer — czarowała widzów swoim wdziękiem, a Jarosław Kret czy Tomasz Zubilewicz prognozą pogody rozpoczęli karierę *celebrities*¹². Prezenterzy jako gospodarze programu (*anchorman*) tworzą własną osobowość sceniczną (*presence*), balansując na granicy nowego gatunku medialnego *infotainment*, pomiędzy dwoma stylami dominującymi w prezentowaniu pogody: informacyjnym i rozrywkowym. Do cech idealnego prezentera zalicza się: wiarygodność, klarowność stylu, ciepło, wyrazistą osobowość, profesjonalizm, dobry głos i dobry wygląd. W przypadku kobiet prezenterek ważna jest atrakcyjność fizyczna. Tajemnica dobrych prezenterów, według dziennikarza Andrew Boyda, tkwi w umiejętnym traktowaniu kamery.

Nie wolno traktować kamery jak pojedynczego, wpatrującego się w nas oka w metalowej twarzy, lecz spojrzeć na nią, jak na znajomego czy przyjaciela. Do przyjaciela się nie mówi — z przyjacielem się rozmawia. Tak samo powinno się rozmawiać z kamerą. Ona nas lubi, jest po naszej stronie¹³.

Skuteczna komunikacja zależy od sposobu zaprezentowania informacji, który wynika z tego, jak dany materiał został napisany i odczytany. W większości stacji używa się specjalnego urządzenia — telepromptera, które wyświetla tekst na szkle przed kamerą, aby stworzyć wrażenie kontaktu wzrokowego między prezenterem czytającym wiadomości a odbiorcami.

¹² Najpełniejszą i najkrótszą definicję zjawiska *celebrities* podaje Daniel Boorstin: „celebrity to osoba, która jest znana z tego, że jest znana”, cyt. za: W. Godzic, *Znani z tego, że są znani. Celebryci w kulturze tabloidów*, Warszawa 2007, s. 44.

¹³ A. Boyd, *Dziennikarstwo radiowo-telewizyjne. Techniki tworzenia programów informacyjnych*, Kraków 2006, s. 243.

Zakończenie

Umberto Eco analizował rolę prezentera w telewizji, przywołując model cywilizacji Bonga na Ziemi Nieznanej i Wyspach Szczęśliwych, która żywi kult widowiska i czuje potrzebę zmieniania wszystkiego w widowisko, choćby domyslnie¹⁴. Podobnie dzieje się z prognozą pogody, która z informacji zmierza w stronę rozrywki i coraz bardziej popularnego *infotainment*. Duże znaczenie ma także lojalność odbiorców, zwłaszcza w sytuacji, gdy konkurencyjne programy informacyjne nadawane są o tej samej porze. Celem producentów jest więc znalezienie korzystnego formatu programu oraz odpowiedniego tempa, stylu i rytmu. Kolory, szata graficzna i odpowiednio dobrana muzyka budują atmosferę przekazu. Rytm kształtowany jest przez grupowanie informacji w odpowiednie segmenty. Czołówka (*opener*), wraz z głównym sygnałem muzycznym i tytułem programu, ma na celu przyciągnięcie i zatrzymanie uwagi widza. Efekty graficzne pomagają odbiorcom w zrozumieniu i zapamiętaniu informacji kontekstowych przy jednoczesnym wystawieniu na działanie nieprzerwanego strumienia faktów.

Powyższa analiza pozwala zakwalifikować język prognozy pogody do typowo medialnej odmiany, nasyconej emocją i wyrazistością. Nad informacją dominują wyrażenia wartościujące, przymiotniki, przysłówki i rzeczowniki. Elementy języka naukowego pod postacią terminów czy nieostrych *quasi*-terminów kreują wrażenie wyższego stopnia kompetencji autora. Inkrustowanie przekazu terminami dodaje mu pierwiastka systemowości, aktualności i celowości, jednocześnie podnosząc rangę w oczach odbiorców. Terminy funkcjonują jako jednostki leksykalne o roli znaku pojęcia fachowego, naukowego i technicznego. W języku komunikatu wyróżnić należy także stałe szablony, które nadają prognozie pogody odcieni dyrektywności i precyzyjności. Manipulacja przez język przejawia się w wyolbrzymianiu lub pomniejszaniu zjawiska, a zwłaszcza w zacieraniu granic między subiektywną oceną a obiektywnym opisem. Warto więc, oglądając telewizyjne prognozy pogody, pamiętać o chińskiej mądrości ludowej: *Parasol noś i przy pogodzie*.

Carry an umbrella even in good weather — the weather forecast as a text

Summary

Television is an attractive subject of research because of the nature of audiovisual and multi-impact message to the recipient. In the process of communication involving different semiotic codes: code of gestures and facial expressions, code of temporal and spatial phenomena, the iconic code, code of

¹⁴ U. Eco, *Zapiski na pudełku od zapalek 1986–1991*, Poznań 2005.

voice phenomena, acoustic code and language code. Television text remains on the border between written and spoken text, as transmitted by the acoustic channel. The aim of this article is to analyse the specific change of television form — weather forecast. Material for work is based on the author's personal experiences as a weather presenter in public television in Wrocław, as well as recordings of weather forecasting in TVP, TVN and TVN Meteo.